

The Economical and Social Impacts of Ecotourism Residence on Local Communities (Case Study: Tourist Attraction of Shahroud Abr Forest)

Reza Daghani^{1*}, Fatemeh Asnad²

1. Lecturer, Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabaie University, Tehran, Iran

2. Master, Department of Accounting, Faculty of Management, Parandak Higher Education Institute, Tehran, Iran

Received: 2020/10/13 | Accepted: 2019/12/01 | Published: 2019/12/01

Abstract

In the last decade, emerging the eco-tourism resorts showed that its expanding needs the necessary infrastructure. It is clear that different components such as economical and social matters are effective in the development of ecotourism. In this regard, the purpose of this study was to investigate the social and economic role of ecotourism in the local community. We used descriptive-survey method and the points of views of professors, ecologists, supervisory bodies, tourism guides and users of ecotourism residences. In particular, the study area was Shahroud Abr forest, which is one of the Hyrcanian forests and has received much attention due to the increase of ecotourism habitats in recent years. The results of structural equation modeling showed that the significant impact of ecotourism on employment components, service-ecotourism and income-ecotourism were 0.84, 0.35 and 0.43 respectively, and for social analysis it was not significant. The results showed that ecotourism has great impacts on employment, the level of income, and service prosperity, and its impact on social & cultural issues is slight. Other findings showed that employment and low impact on the region's income level are the main challenges of ecotourism

Keywords: Ecotourism, Employment, Services, Social and culture, Income level

Copyright © 2020. This open-access journal is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

Daghani R. (2020). The Economical and Social Impacts of Ecotourism Residence on Local Communities (Case Study: Tourist Attraction of Shahroud Abr Forest). *Tourism Research*, 1(4), 62-79.

Corresponding Author: Reza Daghani, Lecturer, Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabaie University, Tehran, Iran. Email: daghani@post.com

اثرات اجتماعی اقتصادی اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر جوامع محلی (مورد مطالعه: منطقه گردشگری جنگل ابر شاهرود)

رضا داغانی^{۱*}، فاطمه اسناد^۲

۱- دکتری تخصصی حسابداری، مدرس گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

۲- کارشناس ارشد حسابداری، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت، موسسه آموزش عالی پرندک، تهران، ایران

دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۰۵ | پذیرش: ۱۳۹۹/۰۴/۱۰ | انتشار: ۱۳۹۹/۰۵/۱۰

چکیده

توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی از جمله پدیده‌های تأثیرگذار بر صنعت گردشگری در دهه اخیر است. با توجه به تأثیرگذاری بوم‌گردی بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی جامعه، در این تحقیق نقش اجتماعی و اقتصادی اقامتگاه‌های بوم‌گردی در جامعه محلی بررسی شده است. این تحقیق، از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش انجام، توصیفی پیمایشی است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسش‌نامه بوده و جامعه مورد مطالعه شامل اساتید و دانشجویان، بوم‌گردانان، نهادهای ناظر، راهنمایان گردشگری و استفاده‌کنندگان از خدمات بوم‌گردی هستند. همچنین به‌طور خاص منطقه مورد مطالعه، جنگل ابر شاهرود بوده که جزء جنگل‌های هیرکانی به‌شمار می‌رود و به دلیل افزایش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در چند سال اخیر، این منطقه بسیار مورد توجه قرار گرفته است. یافته‌های حاصل از مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان‌دهنده آن است که بار معنایی بین مؤلفه‌های اشتغال‌زایی-بوم‌گردی برابر ۰/۴۸، رونق‌بخشی خدمات-بوم‌گردی برابر ۰/۵۳ و سطح درآمد-بوم‌گردی برابر ۰/۳۴ بوده که معنادار هستند ولی بار معنایی تحلیل مسیر مؤلفه مسائل اجتماعی فرهنگی برابر ۰/۹۱ بوده که معنادار نیست. نتایج تحقیق نشان می‌دهد بوم‌گردی بر ایجاد اشتغال، سطح درآمد و رونق‌بخشی خدمات تأثیرگذار است ولی تأثیر آن بر مسائل اجتماعی فرهنگی کم‌رنگ است. سایر نتایج از دیدگاه بوم‌گردانان نیز نشان داد اشتغال‌زایی و اثر پایین بر سطح درآمد منطقه از جمله چالش‌های اصلی بوم‌گردی است.

واژه‌های کلیدی: بوم‌گردی، اشتغال‌زایی، رونق‌بخشی خدمات، اجتماعی فرهنگی، سطح درآمد

کپی‌رایت © فصلنامه پژوهش گردشگری: دسترسی آزاد؛ کپی‌برداری، توزیع و نشر با ذکر منبع آزاد است.

داغانی، رضا، اسناد، فاطمه (۱۳۹۹). اثرات اجتماعی اقتصادی اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر جوامع محلی (مورد مطالعه: منطقه گردشگری جنگل ابر شاهرود). پژوهش گردشگری، ۱(۴)، ۶۲-۷۹.

* نویسنده مسئول: رضا داغانی، دکتری تخصصی حسابداری، مدرس گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. پست الکترونیک: daghani@post.com

مقدمه

می‌توانند نقش مهمی در گسترش بوم‌گردی در منطقه داشته و با ایجاد اقامتگاه و تسهیل در حمل‌ونقل در این مسیر کمک کنند (Rodrigues, 2015, P. 3-4).

باتوجه به پیچیدگی و گستردگی فعالیت‌های گردشگری، اثرات ناشی از آن نیز ابعاد به‌هم‌پیوسته بسیاری دارد که باید در مطالعه اثرات گردشگری به آن‌ها توجه شود. یکی از این ابعاد، وجود اقامتگاه‌های بوم‌گردی است (قاسمی، ۱۳۹۶، ص. ۲). برخی از زیرساخت‌ها برای ارائه خدمات بوم‌گردی ساخته شده‌اند. برای زیرساخت‌های بزرگ سرمایه‌گذاری لازم است برنامه‌ریزان گردشگری تأثیر اقتصادی هزینه‌های عمومی بر اقتصاد محلی یا منطقه‌ای را تخمین بزنند. از طرف دیگر، حفاظت از طبیعت نیز تا حد قابل توجهی به میزان سود اقتصادی حاصل از بوم‌گردی و نحوه توزیع آن وابسته است. با این حال، برنامه‌ریزان گردشگری اغلب هنگام انجام تحلیل تأثیر اقتصادی، خود را در شرایط دشوار می‌بینند (Hsu, 2019, P. 31). اگر بوم‌گردی به‌درستی برنامه‌ریزی و مدیریت نشده باشد، توسعه آن می‌تواند به پیامدهای منفی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی منجر شود. توسعه بوم‌گردی باید براساس اصول پایداری - برابری اجتماعی، کارایی اقتصادی و پایداری محیط‌زیست صورت گیرد. بوم‌گردی پایدار مزایای آن را به حداکثر رسانده و تأثیرات منفی بر جامعه را حداقل می‌کند (Yang et al. 2014, Zegeye, 2016, P. 56). وقتی گردشگر در ناحیه روستایی منابع مالی خود را اختصاص می‌دهد، موجب ایجاد درآمد برای شخص دیگری می‌شود و بخشی از درآمد این شخص خرج و بقیه پس‌انداز می‌شود. به همین ترتیب اثر اولیه میزان معینی از مخارج یک شخص طی دفعات متوالی و در مدت زمانی نسبتاً طولانی در اقتصاد محلی (روستا) بر جای می‌ماند. گردشگری روستایی با افزایش درآمد

باتوجه به پتانسیل‌های جاذبه‌های گردشگری و تنوع اقلیمی کم‌نظیر در دنیا، ایران جایگاه باارزشی در سطح جهانی دارد. همچنین باتوجه به نقش صنعت گردشگری، به‌عنوان بزرگ‌ترین صنعت خدماتی دنیا، در تولید ناخالص داخلی کشورها و جذب نیروی کار و درآمدهای جهانی، می‌توان گفت گردشگری و درمقیاس کوچک‌تر آن بوم‌گردی، یکی از بنیادی‌ترین فعالیت‌های اقتصادی جهان به شمار می‌رود (میرزاده کوهشاهی و دهقانی، ۱۳۹۵، ص. ۷). محققان در تحقیقات قبلی معتقد بودند بوم‌گردی به یک محیط محلی اشاره دارد که ارتباط بین محیط و جوامع محلی را تفسیر می‌کند و با انتقال پیامدهای پایدار می‌تواند نیازهای جامعه محلی را برآورده کرده و به هدف حفظ محیط‌زیست نائل آید (Ocampo, et al., 2018, P. 875). به عبارت دیگر، بوم‌گردی عبارت است از سفری مسئولانه که به‌منظور استفاده از مناطق نسبتاً بکر طبیعی ترتیب داده شده و می‌تواند باعث حفظ محیط‌زیست و ترویج مسائل اجتماعی روستاییان گردد (Tseng, et al., 2019, P. 2). اهداف توسعه پایدار شامل حفاظت محیط‌زیست و همچنین ارتقاء سطح زندگی، حصول اطمینان از عدالت در تخصیص سود بوم‌گردی و احترام به احساسات و تجربیات افراد بومی است زیرا نادیده‌گرفتن این اهداف می‌تواند منجر به وقایع غیرقابل‌پیش‌بینی و نامشخص در تأثیرگذاری بر فعالیت‌های بوم‌گردی پایدار شود (Cobinah, et al., 2017, P. 35). بوم‌گردی تقریباً ۲۷ درصد از سفرهای بین‌المللی را دربرمی‌گیرد (روشنعلی و ریاحی، ۱۳۹۶، ص. ۵۲) و توسعه آن سبب حفظ درآمد گردشگری در منطقه مولد گردشگری می‌شود. در گردشگری، مقصد گردشگری بسیار حائز اهمیت بوده که موضوعات مرتبط با محصولات و خدمات، هزینه و ارتباطات در آن مطرح می‌شود. از طرف دیگر، سازمان‌های ملی و منطقه‌ای گردشگری

برای ساکنان و هم برای بخش خصوصی؛ ۶. ارائه تجارب به بازدیدکنندگان تا به افزایش حساسیت نسبت به اقلیم سیاسی، محیطی و اجتماعی کشورهای میزبان کمک کنند؛ ۷. طراحی، ساخت و بهره‌برداری از امکانات کم‌تأثیر؛ ۸- پذیرش حقوق و عقاید معنوی افراد محلی در جامعه و همکاری برای توانمندسازی آن‌ها (TIES, 2015). بوم‌گردی شامل برنامه‌هایی است که جنبه‌های منفی گردشگری متعارف بر محیط‌زیست را به حداقل می‌رساند و باعث تقویت صداقت فرهنگی مردم محلی و ارتقاء فرهنگ بازیافت، راندمان انرژی، حفاظت از آب و ایجاد فرصت‌های اقتصادی برای جوامع محلی می‌شود (Koki, 2017, P. 107). توسعه و پایداری صنعت بوم‌گردی ناشی از استفاده از تنوع زیستی و منابع طبیعی، به حداقل رساندن تأثیرات منفی بر محیط‌زیست به‌ویژه از نظر تغییرات آب‌وهوایی، مصرف انرژی و فرهنگ سنتی و مشارکت مؤثر و کامل تمامی طرف‌های دارای نفع در این صنعت است (باسمنجی و حیدری، ۱۳۹۱، ص. ۹۴). در این پژوهش تأثیر بوم‌گردی بر رونق‌بخشی خدمات، مسائل اجتماعی فرهنگی و نیز از بعد اقتصادی سطح درآمد افراد در منطقه بوم‌گردی مورد بررسی قرار گرفته است.

ب- اقامتگاه‌های بوم‌گردی

اقامتگاه‌های بوم‌گردی که پیشینه‌ی احداث آن در جهان به سال ۱۹۹۴ بازمی‌گردد. اقامتگاه‌هایی هستند که در محیط‌های بکر طبیعی، بافت‌های روستایی و بافت تاریخی شهرها با رعایت بالاترین سطح ممکن ضوابط زیست‌محیطی و به شکلی سازگار با معماری بومی و سیمای طبیعی منطقه احداث شده و ضمن حداکثر تعامل با جامعه محلی، زمینه حضور و اقامت گردشگران را با کیفیتی قابل قبول و تعریف‌شده فراهم می‌آورند (Giannakis, 2014, P. 39). اقامتگاه‌های بوم‌گردی فقط جنبه اقامتی ندارند؛ در آن‌ها فعالیت‌های مختلفی همچون ارائه غذا و نوشیدنی بومی، ساخت، آموزش و فروش

روستاییان از طریق ارائه خدمات و فروش تولیدات خود به گردشگران، تلاش برای به‌کارگیری استعدادها و کشف منابع بالقوه برای کسب درآمد از راه رشد صنایع دستی روستایی و جذب سرمایه‌های سرگردان و به جریان انداختن آن در این محیط، موجب دستیابی به سطحی از تعادل اقتصادی به‌واسطه تسریع در گردش پول در فضای روستا می‌شود (صفایی‌پور و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۴۲۸). در مطالعات پیشین، مؤلفه‌های متفاوتی که در توسعه بوم‌گردی مؤثرند، بررسی شده‌اند، اما در این پژوهش از منظر طیف‌های مختلف شامل بوم‌گردانان، راهنمایان گردشگری، استفاده‌کنندگان، نهادهای ناظر و اساتید و دانشجویان مرتبط با رشته گردشگری، به بررسی تأثیر مؤلفه‌های مؤثر (اشتغال‌زایی، رونق‌بخشی خدمات، مسائل اجتماعی فرهنگی، سطح درآمد) بر گسترش بوم‌گردی و نیز اشاعه استفاده از اقامتگاه‌های بوم‌گردی پرداخته شده است. همچنین هدف کلی از این مطالعه، بررسی نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در خلق درآمد و اقتصاد محلی است.

پیشینه پژوهش

الف- بوم‌گردی

از نظر انجمن بین‌المللی اکوتوریسم (TIES¹) بوم‌گردی سفری مسئولانه به مناطق طبیعی است که در آن محیط‌زیست حفظ و بر رفاه مردم محلی تأکید شود. در بوم‌گردی باید برخی اصول به کار گرفته شوند: ۱- کاهش اثرات رفتارهای جسمی، اجتماعی و روانی؛ ۲. توسعه آگاهی و احترام به محیط‌زیست و فرهنگ؛ ۳. تشویق تجربیات مثبت برای بازدیدکنندگان و میزبان؛ ۴. ایجاد منافع مستقیم مالی برای حفاظت؛ ۵. تولید منافع مالی هم

1. The International Ecotourism Society

در جهت اجرای رفاه عمومی به وجود می‌آید (قاسمی، ۱۳۹۶، ص. ۱۴). کسب‌وکار جدید راهکاری جدید در نظریه‌های توسعه برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در مناطق روستایی جهت دستیابی به توسعه پایدار است که می‌تواند زمینه فعالیت و تنوع‌بخشی به درآمد روستاییان و توسعه‌یافتگی مناطق روستایی را ممکن سازد؛ به عبارت دیگر، کارآفرینی می‌تواند با خلق فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد، نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی روستاها داشته باشد (انبارلو و هرائینی، ۱۳۹۵، ص. ۱). در این راستا، همچنین به بررسی میزان تأثیر بوم‌گردی بر توسعه اشتغال‌زایی در مناطق هدف پرداخته می‌شود.

د- پژوهش‌های گذشته

Ma و همکاران (۲۰۱۹) در بررسی «حفاظت، بوم‌گردی، فقر و نابرابری درآمدی (مطالعه موردی از ذخایر طبیعت در کینلینگ چین)» به این نتیجه رسیدند که بوم‌گردی می‌تواند فقر را کاهش دهد، اما در حین حال نابرابری درآمدی را افزایش می‌دهد. در تحقیقی دیگر، Lonn و همکاران (۲۰۱۸) در مطالعات خود به ارزیابی سهم بوم‌گردی مبتنی بر جامعه (CBET^۱) در درآمد و تغییر در معیشت خانواده (مطالعه موردی برنامه بوم‌گردی مبتنی بر جامعه چاموک در کامبوج) پرداختند. آنها در یک نظرسنجی از ۱۷۳ خانوار (۷۷ نفر عضو CBET و ۹۶ نفر غیرعضو CBET) که به‌طور سیستماتیک از امتداد جاده‌های روستا انتخاب شده بودند، دریافتند که بین درآمد کل خانوارهای عضو و غیرعضو تفاوت معنی‌داری وجود نداشت. درآمد متوسط CBET ۱/۲۲ دلار در ماه بود که فقط ۱/۶۵ درصد از کل درآمد است. نابرابری درآمد بوم‌گردی مبتنی بر جامعه در بین اعضا نسبت به سایر منابع درآمد بالاتر بود. تصورات مربوط به تغییرات معیشت قبل و بعد از استقرار بسیار متفاوت بود. از این تحقیق نتیجه گرفته شد که به‌کاربردن بوم‌گردی مبتنی بر جامعه

صنایع‌دستی محلی، اجرای نمایش و موسیقی سنتی، برگزاری رویدادهای بومی و تورها و فعالیت‌های بوم‌گردی انجام می‌شود. مکان فیزیکی اقامتگاه به دلیل سبک معماری، مصالح ارگانیک به‌کاررفته، طراحی داخلی و مبلمان بومی آن نیز به منزله اکوموزه بومی، بخشی از یک جاذبه گردشگری است. مهم‌ترین اصل که در اقامتگاه بوم‌گردی رعایت می‌شود، مشارکت جامعه محلی در فعالیت‌های گردشگری است (عناستانی و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۵). سابقه طرح اقامتگاه‌های بوم‌گردی در ایران به سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ برمی‌گردد. معروف‌ترین اقامتگاه‌های بوم‌گردی کشور در استان‌های اصفهان، فارس، هرمزگان، خوزستان، کرمان، سمنان، مازندران، گیلان و گلستان است. پراکنش جغرافیایی واحدهای اقامتی بوم‌گردی از بین بیش از ۱۴۶۰ واحد نشان می‌دهد که سهم اصفهان با ۳۶۶ اقامتگاه بیش از سایر استان‌های کشور است (سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری ایران، ۱۳۹۷).

ج- تأثیر بوم‌گردی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر اشتغال‌زایی

ایجاد اشتغال و توسعه منطقه‌ای از جمله نقش‌های اثربخش توسعه بوم‌گردی است. امروزه صنعت گردشگری، به‌ویژه بوم‌گردی به‌عنوان رویکردی جدید برای توسعه هم‌زیستی انسان و اجتماع با محیط طبیعی به‌منظور بهره‌وری پایدار اقتصادی، با رهیافت اقتصاد بوم‌گردی در توسعه مناطق جایگاه چشم‌گیری یافته است. پیوند متقابل توسعه پایدار و بوم‌گردی، متمایزکننده این شیوه از گردشگری با سایر گونه‌های گردشگری روستایی است (روشنعلی و ریاحی، ۱۳۹۶، ص. ۵۴). بوم‌گردی خردمندانه با شبکه اشتغال‌زایی ارتباط نزدیک دارد؛ به این ترتیب که از طریق ساماندهی مناطق به شکل خوشه‌های رقابتی با تمرکز بر منافع، خصوصیات منحصربه‌فرد هر یک از آنها را حمایت می‌کند. هدف توسعه منطقه‌ای، سازماندهی اجتماعی بوده، خوشه به‌عنوان عاملی در همکاری شبکه‌ای

1. Community-based Ecotourism

ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی (نمونه: روستای رادکان شهرستان چناران)» نشان دادند که عامل اشتغال‌زایی که ۲۱/۶۵ درصد اثرگذاری اقامتگاه‌های بوم‌گردی را تبیین می‌کنند، شامل متغیرهای اشتغال مستقیم و غیرمستقیم، گسترش فرصت‌های شغلی برای زنان و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید است؛ عامل افزایش تولید و درآمد با واریانس ۱۸/۶۹ و عامل تقویت هویت محلی با واریانس ۱۴/۲۳، بیشترین درصد و عوامل کالبدی- معماری با واریانس ۴/۷۵ و اجتماعی فرهنگی با واریانس ۳/۱۲، کمترین درصد اثرگذاری اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستا را تبیین می‌کنند. در تحقیقی دیگر، روشنعلی و ریاحی (۱۳۹۶) در بررسی «نقش بوم‌گردی در توسعه اقتصادی مناطق روستایی» نشان دادند که بوم‌گردی در ایجاد و افزایش اشتغال، ارتقاء سطح درآمد مردم و افزایش میزان سرمایه‌گذاری دهستان پنج‌هزاره تأثیر مثبت و معنادار دارد. همچنین این دهستان از لحاظ منابع طبیعی، جذابیت‌های پیرامون و دسترسی، وضعیت مناسبی دارد؛ ولی از نظر امکانات رفاهی گردشگر کمبودهایی دارد که در این زمینه دولت یا بخش خصوصی می‌تواند با مطالعه کامل و جامع منطقه با توجه به توان‌های آن و با لحاظ کردن اصول زیربنایی توسعه پایدار در جهت رفع کمبودهای منطقه اقدام کند.

روش پژوهش

ب- روش پژوهش

ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه بوده که شامل دو بخش اطلاعات دموگرافیک پاسخگویان و سؤالات مرتبط با متغیرهای تحقیق است. در بخش دموگرافیک سؤالات چندگزینه‌ای مربوط، سن، میزان تحصیلات، رشته تحصیلی، سابقه کاری و سمت افراد مطرح شده است. بخش دوم شامل ۲۱ سؤال است که مربوط به متغیرهای پژوهش شامل «اشتغال‌زایی»، «رونق بخشی خدمات»،

برای دستیابی به کاهش فقر و بهبود وضعیت معیشت، چالش برانگیز است. همچنین Walter و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان «یادگیری میزبان در بوم‌گردی مبتنی بر جامعه در دو روستا در نپال» نشان دادند که (الف) پاکیزگی محیط، بهداشت و حفاظت از محیط‌زیست. (ب) ارزش‌گذاری فرهنگ محلی؛ و (ج) مدیریت اقامتگاه، باید در رأس برنامه‌های آموزشی میزبان‌ها باشد. این مطالعه ابعاد پیچیده یادگیری میزبان را در زمان تحولات فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی که در هر دو روستا رخ می‌دهد، نشان داد و اینکه میزبان محلی چگونه در پاسخ به این تغییرات، اعتقادات، شیوه‌های گردشگری و هویت خود را تطبیق می‌دهند. حبیبی و همکاران (۲۰۱۸) نیز به بررسی «سهم گردشگری در رشد اقتصادی استان‌های ایران با رویکرد تجزیه رشد (GDM^۱)» پرداختند. هدف از این تحقیق ارائه روشی برای تحلیل رشد اقتصادی توسط صنعت بود که مقایسه‌ای بین استان‌ها در ایران ارائه داد. نتایج نشان می‌دهد تأثیر گردشگری بر رشد اقتصادی مثبت بوده است. بنابراین، به نظر می‌رسد در ایران گردشگری در کل از رشد اقتصاد عمومی حمایت می‌کند. نتایج حاصل از میانگین سهم گردشگری در رشد اقتصادی در استان‌های ایران نشان می‌دهد خراسان رضوی بیشترین سهم را در رشد اقتصادی داشت، گیلان مقام دوم و اردبیل با بیش از ۱ درصد در رتبه سوم قرار گرفت و ۲۸ استان دیگر هرچند با کمتر از ۱ درصد از سهم، دارای تأثیر مثبت بودند. Hunt و همکاران (۲۰۱۴) در ارتباط با «مزایای اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بوم‌گردی در شبه‌جزیره اوسا، کاستاریکا» به این نتیجه رسیدند که بوم‌گردهایی که بهترین فرصت‌های شغلی را ایجاد می‌کنند، درآمدی بیشتر از دو برابر سایر راه‌های معیشت را داشته‌اند. عنابستانی و همکاران (۱۳۹۷) در بررسی و تحلیل «اثر

1. Growth decomposition method
2. Osa

شهرداری، فرمانداری، راهنمایان گردشگری؛ اساتید و دانشجویان مرتبط با رشته‌های جهانگردی و گردشگری که مطلع با موضوع هستند؛ و استفاده‌کنندگان از خدمات بوم‌گردی.

روش نمونه‌گیری این پژوهش به صورت تصادفی ساده و باتوجه‌به ۵ گروه مورد سؤال واقع شده‌اند، انتخاب افراد هر گروه براساس سوابق و تجارب و سطح علمی آن‌ها بوده است. باتوجه‌به نامحدودبودن حجم جامعه و عدم دسترسی به تمام افراد، حجم نمونه طبق فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر برآورد شده است.

روایی محتوایی پرسش‌نامه با نظرسنجی از اساتید بررسی و تأیید شد. همچنین برای سنجش پایایی پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده و نتایج در جدول ۱ نشان داده شده است.

«مسائل اجتماعی فرهنگی» و «افزایش درآمد» است. پرسش‌نامه این تحقیق براساس سؤالات تحقیق‌های گذشته در ایران و خارج از ایران (Stone و Rogerson ۲۰۱۱)؛ Rebecca و همکاران (۲۰۱۵)؛ Giampiccoli و Kalis (۲۰۱۲)؛ صفایی‌پور و همکاران (۱۳۹۳)؛ تولایی (۱۳۸۵)؛ عزت پناه و همکاران (۱۳۹۴)؛ سرایی و قاسمی (۱۳۹۳)؛ فرجی راد و احسانی (۱۳۹۰)، به صورت محقق‌ساخته تهیه شده که شامل طیف لیکرت پنج درجه‌ای بوده و گزینه‌ها از «خیلی کم» تا «خیلی زیاد» مرتب شده‌اند.

جامعه مورد مطالعه، شامل پنج طیف است که در ارتباط با منطقه بوم‌گردی جنگل ابر شاهرود به سؤالات پرسش‌نامه پاسخ داده‌اند: عرضه‌کنندگان شامل سرمایه‌گذاران و بوم‌گردانان؛ نهادهای ناظر مانند سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری، دهیاری،

جدول ۱. بررسی قابلیت اعتماد پرسش‌نامه پژوهش در هر مؤلفه موردبررسی

شاخص	سؤالات پرسش‌نامه	آلفای کرونباخ	منبع
اشتغال‌زایی	۳-۱	۰/۷۷۹	Stone و Rogerson (۲۰۱۱)؛ صفایی و همکاران (۱۳۹۳)؛ تولایی (۱۳۸۵)
رونق‌بخشی خدمات	۴-۷	۰/۷۹۳	کی سی و همکاران (۲۰۱۵)؛ عزت پناه و همکاران (۱۳۹۴)
مسائل اجتماعی فرهنگی	۸-۱۴	۰/۷۰۷	Rijal & Sapkota. (۲۰۱۵) . Giampiccoli و Kalis (۲۰۱۲)؛ سرایی و قاسمی (۱۳۹۳)؛ فرجی راد و احسانی (۱۳۹۰)
سطح درآمد	۱۵-۲۱	۰/۷۱۹	Ma و همکاران (۲۰۱۹)؛ Lonn و همکاران (۲۰۱۸)؛ آیدن (۲۰۱۶)، کی سی و همکاران (۲۰۱۵)؛ سینمن (۲۰۱۲)؛ ربکا و همکاران (۲۰۱۵)؛ صفایی و همکاران (۱۳۹۳)؛ سرایی و قاسمی (۱۳۹۳)؛ فرجی راد و احسانی (۱۳۹۰)
کل پرسش‌نامه	۱-۲۱	۰/۷۹۸	

پرسش‌نامه‌های این تحقیق، به دو صورت فیزیکی و الکترونیکی بین اعضای جامعه توزیع شد. از بین ۳۸۴ پرسش‌نامه ۱۹۵ مورد برگشت داده شد و تحلیل داده‌ها مطابق با این تعداد صورت گرفته است.

در پایایی پرسش‌نامه چنانچه مقدار ضریب آلفای کرونباخ بیشتر از ۰/۷ باشد نشان از پایایی قابل قبول دارد. باتوجه‌به جدول ۱، مؤلفه‌های پرسش‌نامه از مقدار قابل قبولی برخوردار بوده و پایایی پرسش‌نامه تأیید می‌شود.

درصد، در رده سنی بین ۲۵ تا ۳۵ سال قرار دارند. در بررسی میزان تحصیلات پاسخ‌دهندگان می‌توان استدلال کرد که بیشترین فراوانی معادل ۴۰/۵ درصد بوده که مربوط به افراد با مدرک تحصیلی کارشناسی بوده و بیشتر پاسخگویان (۲/۲ درصد) در سمت راهنمای گردشگری قرار داشتند.

برای تحلیل داده‌های این تحقیق، از روش t مستقل و مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شده است. نرم‌افزار مورد استفاده نیز (SPSS Inc., Chicago, Ill., USA) 22 و Amos بوده است. نتایج حاصل از آزمون t مستقل در جدول ۲ ارائه شده است.

در این بخش به بررسی نظرات میان پنج گروه مختلف پاسخ‌دهنده درباره شاخص‌های مورد بررسی پرداخته شده است.

یافته‌ها

الف- اطلاعات جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان

نتایج حاصل از آمار توصیفی مشخصات پاسخ‌دهندگان به پرسش‌نامه نشان می‌دهد که از نظر جنسیت بیشترین فراوانی معادل ۶۲/۶ درصد مربوط به مردان و فراوانی معادل ۳۷/۴ درصد مربوط به زنان است. بیشتر پاسخگویان در حدود ۴۳/۱

جدول ۲. نتایج آزمون شاخص‌های مورد بررسی تحقیق از دیدگاه پاسخ‌دهندگان

شاخص‌ها	تعداد	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
اشتغال‌زایی	۱۹۵	۴/۷۰	۱۹۷۴۷	۱۹۴	۰/۰۰۰
اساتید و دانشجویان	۳۰	۴/۰۷	۸۴۴۹	۲۹	۰/۰۰۰
بوم‌گردانان	۳۵	۴/۱۷	۱۲/۲۰۰	۳۴	۰/۰۰۰
نهادهای ناظر	۴۲	۴/۰۵	۱۱/۶۵۸	۴۱	۰/۰۰۰
راهنمای گردشگری	۵۵	۴/۰۷	۱۳/۸۹۲	۵۴	۰/۰۰۰
استفاده‌کنندگان از خدمات بوم‌گردی	۳۳	۳/۹۷	۷/۲۳۵	۳۲	۰/۰۰۰
رونق‌بخشی خدمات	۱۹۵	۳/۷۷	۱۲/۸۱۸	۱۹۴	۰/۰۰۰
اساتید و دانشجویان	۳۰	۳/۹۳	۹/۸۱۵	۲۹	۰/۰۰۰
بوم‌گردانان	۳۵	۴/۱۷	۱۱/۳۱۴	۳۴	۰/۰۰۰
نهادهای ناظر	۴۲	۴/۰۵	۹/۸۳۲	۴۱	۰/۰۰۰
راهنمای گردشگری	۵۵	۴/۰۹	۱۸/۳۰۸	۵۴	۰/۰۰۰
استفاده‌کنندگان از خدمات بوم‌گردی	۳۳	۳/۷۹	۵/۷۹۶	۳۲	۰/۰۰۰
مسائل اجتماعی فرهنگی	۱۹۵	۳/۵۲	۱۱/۶۵۷	۱۹۴	۰/۰۰۰
اساتید و دانشجویان	۳۰	۳/۴۷	۵/۰۳۷	۲۹	۰/۰۰۰

شاخص‌ها	تعداد	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
بوم‌گردانان	۳۵	۳/۶۹	۶/۹۶۲	۳۴	۰/۰۰۰
نهادهای ناظر	۴۲	۳/۶۰	۷/۰۹۵	۴۱	۰/۰۰۰
راهنمای گردشگری	۵۵	۳/۶۷	۹/۷۶۰	۵۴	۰/۰۰۰
استفاده‌کنندگان از خدمات بوم‌گردی	۳۳	۳/۴۵	۴/۶۲۹	۳۲	۰/۰۰۰
سطح درآمد	۱۹۵	۳/۷۶	۱۶/۴۹۸	۱۹۴	۰/۰۰۰
اساتید و دانشجویان	۳۰	۳/۷۷	۷/۳۸۹	۲۹	۰/۰۰۰
بوم‌گردانان	۳۵	۳/۹۱	۸/۸۳۵	۳۴	۰/۰۰۰
نهادهای ناظر	۴۲	۳/۷۹	۹/۷۹۹	۴۱	۰/۰۰۰
راهنمای گردشگری	۵۵	۳/۹۸	۱۴/۸۵۱	۵۴	۰/۰۰۰
استفاده‌کنندگان از خدمات بوم‌گردی	۳۳	۳/۷۶	۷/۷۶۲	۳۲	۰/۰۰۰

است که دامنه آن از ۰ تا ۱ در نوسان است؛ چنانچه مقدار این آماره بیش از ۰/۷۰ باشد همبستگی‌های موجود برای تحلیل عاملی مناسب هستند. در بررسی حداقل نمونه بررسی، معنی‌دار بودن آزمون خی دو یا کرویت بارتلت حداقل شرط لازم برای استفاده از معادلات ساختاری است. مقدار KMO باید بالاتر از مقدار ۰/۵۰ درصد باشد. در آزمون بارتلت رد فرض صفر حاکی از آن است که ماتریس همبستگی دارای اطلاعات معنی‌دار است و حداقل شرایط لازم برای انجام تحلیل عاملی و معادلات ساختاری وجود دارد. نتایج کفایت تعداد نمونه در جدول ۳ آورده شده است.

باتوجه به نتایج آزمون t، سطح معنی‌داری آماره تحقیق در هر پنج طیف مربوط به جامعه هدف، کمتر از سطح خطای تحقیق (۰/۰۵) بوده و همچنین مقدار آماره‌ها بیشتر از ۱/۹۶ هستند. بنابراین، از نظر آماری اختلاف میانگین تأثیر بوم‌گردی بر مؤلفه‌ها با سطح متوسط معنادار است و در سطح بالایی قرار دارد.

به منظور مشخص نمودن اثراقامتگاه بوم‌گردی بر شاخص‌های موردبررسی، از تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از مؤلفه‌های اصلی و روش عامل‌های متعامد استفاده شده است. در مرحله انتخاب متغیرها با تشکیل ماتریس همبستگی، متغیرهایی که با هیچ یک از متغیرهای دیگر همبستگی ندارند حذف می‌شوند. یکی از راه‌های بررسی وجود همبستگی بین متغیرها، مقدار آماره KMO

جدول ۳. بررسی کفایت تعداد نمونه در تحلیل عاملی

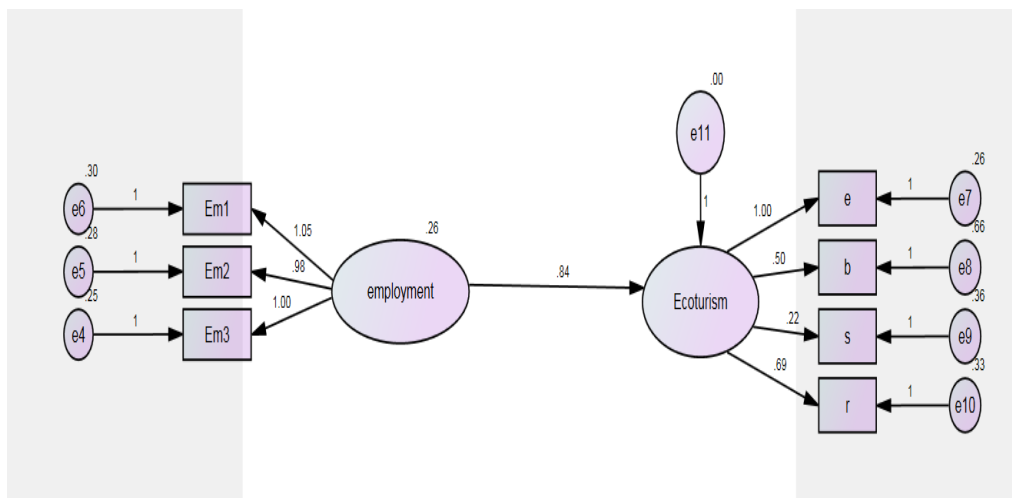
اندازه‌گیری کفایت تعداد نمونه کایزر میر		۰/۷۴۳
کای اسکوتر	۱۴۶۷/۸۹۹	
درجه آزادی	۲۱۰	
معنی‌داری	۰/۰۰۰	

یک از سؤالات پرداخته شده و میزان تأثیر هر یک از مؤلفه‌ها مشخص شده است.

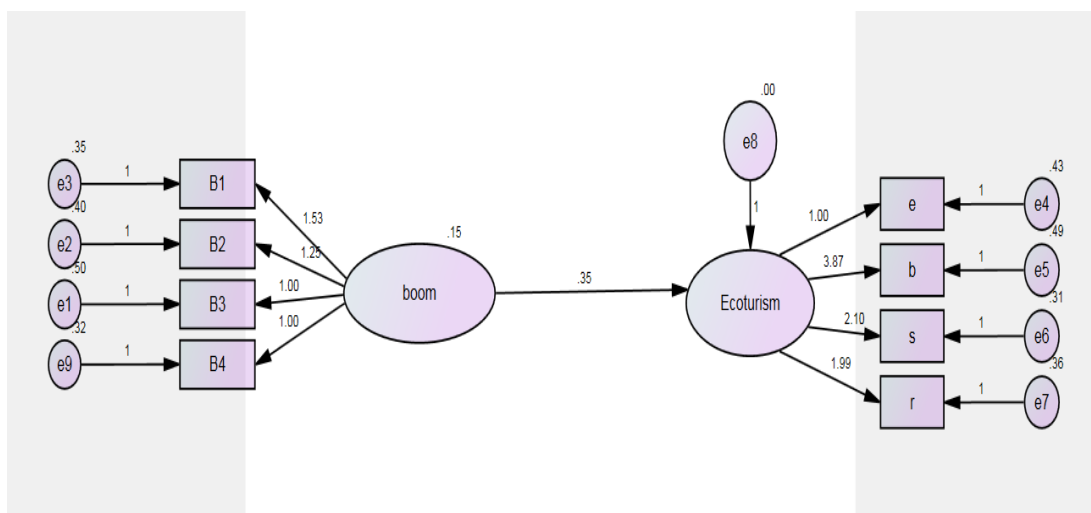
نمودار تحلیل مسیر

در این قسمت به کمک تحلیل عاملی به مدل‌سازی معادلات ساختاری برای هر یک از سؤالات پرداخته شده و میزان تأثیر هر یک از مؤلفه‌ها مشخص شده است:

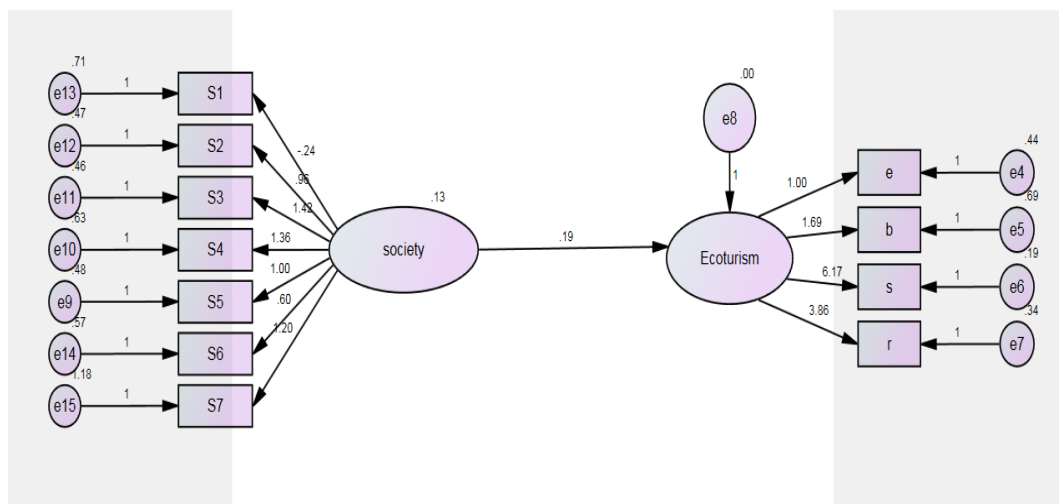
باتوجه به جدول ۳، مقدار KMO برابر ۰/۷۴۳ به دست آمده است. باتوجه به سطح معنی‌داری که برابر ۰/۰۰۰ است آزمون بارتلت معنی‌دار است. بنابراین، باتوجه به کیفیت نمونه‌برداری و معناداری آزمون، ماتریس همبستگی داده‌ها برای ورود به معادلات ساختاری امکان‌پذیر است. پس از انجام آزمون فوق، به کمک تحلیل عاملی به مدل‌سازی معادلات ساختاری برای هر

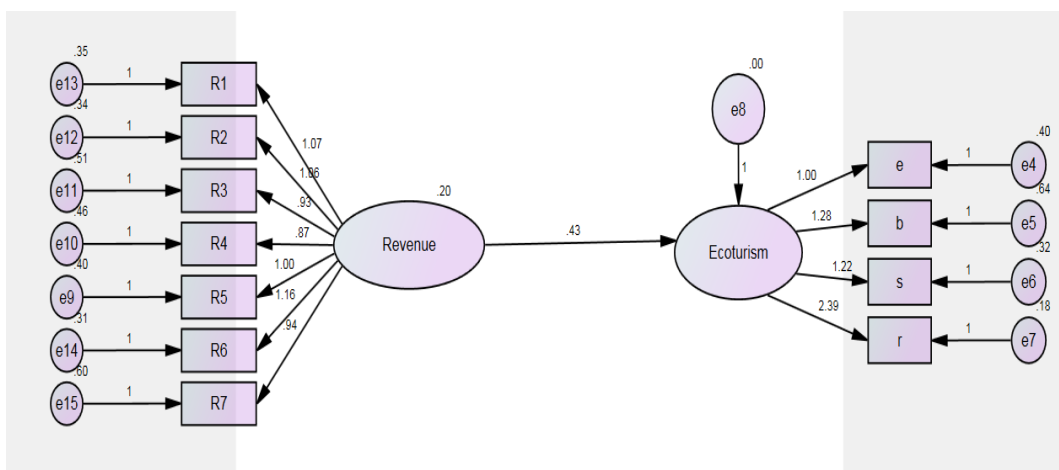
شکل ۱. نتایج اجرای مدل ۱- بررسی ضریب معناداری مسیر اشتغال‌زایی- بوم‌گردی، (برگرفته از نتایج تحقیق)

شکل ۲. مدل ۲- ضریب معناداری مسیر رونق بخشی خدمات- بوم‌گردی، (برگرفته از نتایج تحقیق)

شکل ۳. مدل ۳- ضریب معناداری مسیر مسائل اقتصادی، اجتماعی- بوم‌گردی، (برگرفته از نتایج تحقیق)

شکل ۴. مدل ۴- ضریب معناداری مسیر سطح درآمد- بوم‌گردی، (برگرفته از نتایج تحقیق)

کواریانس نمونه‌های مدل معادلات ساختاری را حمایت می‌کنند (جدول ۴).

به‌منظور سنجش مدل و برازندگی آن به بررسی شاخص‌های برازندگی مدل در تحلیل مسیر پرداخته شده است. برازش مدل تعیین‌کننده درجه‌ای است که داده‌های واریانس -

جدول ۴. نتایج حاصل از بررسی مؤلفه‌های پژوهش در تحلیل عاملی

شاخص	CMIN	df	P	CMIN/DF	RMSEA	CFI	TLI
معادل فارسی	کای اسکور غیرمعنادار	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	نسبت کای اسکور به درجه آزادی	ریشه دوم میانگین مربعات باقی‌مانده	برازش تطبیقی	توکر- لوئیس
مدل ۱	۳۷/۴۲۱	۱۳	۰/۰۰۰	۲/۸۷۹	۰/۰۹	۰/۹۶۲	۰/۹۳۹
مدل ۲	۵۴/۸۶۱	۱۹	۰/۰۰۰	۲/۸۸۷	۰/۰۵	۰/۹۴۸	۰/۹۱۲

شاخص	CMIN	df	P	CMIN/DF	RMSEA	CFI	TLI
مدل ۳	۲۰۱/۷۳۳	۴۳	۰/۰۰۰	۴/۶۹۱	۰/۱۱	۰/۹۳۷	۰/۹۰۱
مدل ۴	۱۱۷/۲۳۶	۴۳		۲/۷۲۶	۰/۰۵	۰/۹۱۳	۰/۹۱۴
مقدار قابل قبول	-	-	کمتر از ۰/۰۵	مقادیر بین ۱ تا ۵	بین ۰ تا ۰/۱ ترجیحاً کمتر از ۰/۰۸	مقادیر بالاتر از ۰/۹	مقادیر بالاتر از ۰/۹
نتیجه	-	-	مورد قبول	مورد قبول	مورد قبول	مورد قبول	مورد قبول

مسیر محاسبه کرد. نتایج سایر شاخص‌ها نیز باتوجه به مقدار قابل قبول آن‌ها تأیید شده است.

برای شناسایی اثرات متغیرهای ارائه شده در مدل مفهومی تحقیق و آزمون سؤالات ارائه شده از روش معادلات ساختاری و تحلیل مسیر روابط بین متغیرها استفاده شده است. چنانچه مقدار بارهای عاملی محاسبه شده با ضریب معناداری از ۰/۳ بیشتر باشد نشان از مطلوب بودن روابط دارد (جدول ۵).

باتوجه به آنکه سطح معناداری همه مدل‌ها از سطح خطای تحقیق (۰/۰۵) کمتر است نشانگر نتیجه مطلوب است. نسبت کای اسکوئر به درجه آزادی برای قضاوت در مورد مدل تدوین شده و حمایت داده‌ها از آن، شاخص مناسب‌تری است. برای این شاخص مقادیر ۱ تا ۵ مناسب است. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود برازندگی مدل در تحلیل مسیر تأیید شده و در نتیجه می‌توان آزمون فرضیات را با استفاده از تحلیل

جدول ۵. بررسی ضرایب هر یک از مؤلفه‌های پژوهش

مسیرها	ضریب مدل	مقدار قابل قبول ضرایب	نتیجه
اشتغال‌زایی - بوم‌گردی	۰/۸۴	بالاتر از ۰/۳	تأیید
رونق‌بخشی خدمات - بوم‌گردی	۰/۳۵	بالاتر از ۰/۳	تأیید
مسائل اجتماعی فرهنگی - بوم‌گردی	۰/۱۹	بالاتر از ۰/۳	رد
سطح درآمد - بوم‌گردی	۰/۴۳	بالاتر از ۰/۳	تأیید

در پاسخ به سؤال آخر مبنی بر اینکه آیا دیدگاه طیف‌های مختلف جامعه هدف نسبت به مؤلفه‌های مؤثر بر اقامتگاه‌های بوم‌گردی یکسان است یا خیر؟ به کمک مدل‌سازی معادلات ساختاری دیدگاه هر طیف از پاسخ‌دهندگان به‌طور مجزا بررسی شده و نتایج مدل‌ها در جدول ۶ آورده شده است:

باتوجه به نتایج تحلیل مسیر معادلات ساختاری (جدول ۵)، مؤلفه‌های «اشتغال‌زایی»، «رونق‌بخشی خدمات» و «سطح درآمد» دارای ضریب معناداری بالاتر از ۰/۳ داشته و نشانگر مطلوب بودن نتایج دارد. به عبارتی دیگر، اقامتگاه‌های بوم‌گردی تأثیر معناداری بر مؤلفه‌های اشاره شده می‌گذارد. از نظر پاسخ‌دهندگان اقامتگاه‌های بوم‌گردی در منطقه مورد مطالعه (جنگل ابر در شاهرود) بر مؤلفه «مسائل اجتماعی فرهنگی» تأثیر معناداری ندارد.

جدول ۶. بررسی مؤلفه‌های تحقیق از دیدگاه طیف‌های مختلف پاسخ‌دهنده

اساتید و دانشجویان	مؤلفه	بتا	آماره تی	سطح معنی‌داری	نتیجه
	اشتغال‌زایی	۰/۴۴۳	۵۲۹۴	۰/۰۰۰	تأیید
	رونق‌بخشی خدمات	۰/۳۱۸	۲/۴۶۳	۰/۰۱۴	تأیید
	مسائل اجتماعی فرهنگی	۰/۳۰۲	۲/۰۹۹	۰/۰۳۶	تأیید
	سطح در آمد	۰/۴۹۰	۴/۱۵۲	۰/۰۰۰	تأیید
بوم‌گردانان	مؤلفه	بتا	آماره تی	سطح معنی‌داری	نتیجه
	اشتغال‌زایی	۰/۳۰۴	۲/۷۲۶	۰/۰۰۷	تأیید
	رونق‌بخشی خدمات	۰/۱۷۵	۱/۷۷۴	۰/۰۷۷	رد
	مسائل اجتماعی فرهنگی	۰/۲۶۵	۱/۷۲۶	۰/۰۸۵	رد
	سطح در آمد	۰/۴۴۶	۳/۸۱۶	۰/۰۰۰	تأیید
نهادهای ناظر	مؤلفه	بتا	آماره تی	سطح معنی‌داری	نتیجه
	اشتغال‌زایی	۰/۳۶۳	۳/۱۲۹	۰/۰۰۲	تأیید
	رونق‌بخشی خدمات	۰/۱۵۷	۱/۵۳۳	۰/۱۲۶	رد
	مسائل اجتماعی فرهنگی	۰/۲۸۶	۳	۰/۰۰۳	تأیید
	سطح در آمد	۰/۲۸۵	۳/۰۷۶	۰/۰۰۲	تأیید
راهنمای گردشگری	مؤلفه	بتا	آماره تی	سطح معنی‌داری	نتیجه
	اشتغال‌زایی	۰/۳۳۱	۴/۲۹۶	۰/۰۰۰	تأیید
	رونق‌بخشی خدمات	۰/۳۲۵	۴/۰۹۵	۰/۰۰۰	تأیید
	مسائل اجتماعی فرهنگی	۰/۱۶۵	۲/۱۶۸	۰/۰۰۰	تأیید
	سطح در آمد	۰/۳۹۲	۵/۰۳۵	۰/۰۰۰	تأیید
استفاده‌کنندگان	مؤلفه	بتا	آماره تی	سطح معنی‌داری	نتیجه
	اشتغال‌زایی	۰/۴۶۱	۴/۳۲۱	۰/۰۰۰	تأیید
	رونق‌بخشی خدمات	۰/۳۳۲	۲/۸۶۲	۰/۰۰۴	تأیید
	مسائل اجتماعی فرهنگی	۰/۲۱۵	۱/۴۶۴	۰/۱۴۴	رد
	سطح در آمد	۰/۲۲۳	۲/۳۲۷	۰/۰۲۰	تأیید

در بررسی صورت گرفته از نظر ۵ طیف پاسخ‌دهنده به سؤال‌های تحقیق، مشخص شد که از نظر بوم‌گردانان، بوم‌گردی نقش بارزی در رونق‌بخشی به خدمات و مسائل اجتماعی فرهنگی ندارد ولی دارای اشتغال‌زایی و بر سطح درآمدی جامعه محلی تأثیرگذار بوده است. از نظر نهادهای ناظر، سه مؤلفه اشتغال‌زایی، مسائل اجتماعی فرهنگی و سطح درآمد دارای اهمیت بیشتری بوده است. سایر نتایج مربوط به دیدگاه‌های اساتید و دانشجویان، استفاده‌کنندگان و راهنمایان گردشگری مؤید ۴ مؤلفه مورد بررسی است.

جهت بررسی جزئیات مرتبط با متغیر «سطح درآمد» در این بخش سؤالات دیگری را از طیف پاسخ‌دهندگان مورد پرسش واقع شده است. سؤالات این متغیر با مؤلفه‌های مؤثر بودن اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر سطح درآمد؛ مؤثر بودن اقامتگاه‌های بوم‌گردی در تنوع‌بخشی به منابع درآمدی؛ ایجاد درآمد از راه فروش صنایع دستی؛ میزان شکاف و اختلاف درآمدی بین ساکنان بررسی شده است (جدول ۷).

جدول ۷. نتایج آزمون تکمیلی درباره تأثیر بوم‌گردی بر مؤلفه‌های سطح درآمد

گویه‌ها	آماره تی	سطح معنی داری
مؤثر بودن اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر سطح درآمد	۱/۰۵	۰/۰۵۶
مؤثر بودن اقامتگاه‌های بوم‌گردی در تنوع‌بخشی به منابع درآمدی	۰/۹۵۴	۰/۰۶۳
ایجاد درآمد از راه فروش صنایع دستی	۷۳۸۹	۰/۰۰۰
میزان شکاف و اختلاف درآمدی بین ساکنان	۷/۷۶۲	۰/۰۰۰

نتایج گویای آن است که ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی سبب ایجاد شکاف و اختلاف درآمد در میان ساکنین منطقه مورد مطالعه شده و با وجود ایجاد شغل، درآمد بسزایی را برای آن‌ها به همراه نداشته است.

نتیجه‌گیری

در این تحقیق تلاش کردیم میزان تأثیر بوم‌گردی بر مؤلفه‌های «اشتغال‌زایی»، «رونق‌بخشی خدمات»، «مسائل اجتماعی فرهنگی» و «سطح درآمد» از دیدگاه ۵ طیف اساتید و دانشجویان، عرضه‌کنندگان، نهادهای ناظر، راهنمایان گردشگری و استفاده‌کنندگان از خدمات بوم‌گردی را بررسی کنیم. همان‌طور که قبلاً اشاره شد، بوم‌گردی، سفری مسئولانه به مناطق طبیعی بوده که در آن محیط‌زیست می‌تواند حفظ و رفاه مردم

محلی فراهم شود. توسعه و پایداری این صنعت، ناشی از استفاده از تنوع زیستی و منابع طبیعی، به حداقل رساندن تأثیرات منفی بر محیط‌زیست به ویژه از نظر تغییرات آب‌وهوایی، مصرف انرژی و فرهنگ سنتی و مشارکت مؤثر و کامل تمامی طرف‌های دارای نفع در این صنعت است. در این میان توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی نقش قابل‌توجهی را در جذب گردشگران بازی می‌کنند که در سال‌های اخیر بسیار مورد توجه گروه‌های ذی‌نفع و علاقه‌مند قرار گرفته است. نتایج حاصل از تحلیل مؤلفه‌های تحقیق با روش تحلیل عاملی نشان داد که از منظر کل جامعه مؤلفه اشتغال‌زایی و افزایش درآمد از جمله مؤلفه‌های مهم در بوم‌گردی است و تأثیر بسزایی در توسعه آن دارد. به‌طوری که توانسته است بر رونق‌بخشی خدمات در صنعت گردشگری تأثیر بسزایی داشته باشد، اما در

اما در این زمینه سرمایه‌گذاری مالی و حتی غیرمالی کافی انجام نشده است.

سیاسگزاری

در این تحقیق که با همت پژوهشگران و با کمک دست‌اندرکاران همایش بهبود کیفیت و خدمات در صنعت گردشگری (۱۳۹۸) و با همیاری پژوهشکده میراث فرهنگی و گردشگری صورت گرفته است. همچنین شایان ذکر است که از حمایت‌های بی‌دریغ مدیر پژوهشکده و همکاران آن نهاد و نیز دبیر همایش در جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز قدردانی می‌شود.

سهم نویسندگان

این مقاله به همکاری مشترک نویسندگان ارایه شده است.

منابع مالی

بخشی از منابع طرح توسط موسسه رهپو پارمیس آینده به صورت کمک بلاعوض تامین شده است.

تعارض در منافع

در این مقاله تعارض در منافع وجود ندارد.

منابع

دفتر برنامه‌ریزی و بودجه، معاونت توسعه مدیریت، میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، مسعود نوری، بنفشه خرازیان، زهرا مردانی‌مقانکی (۱۳۹۸) سالنامه آماری سال ۱۳۹۷ سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری. چاپ اول.

خصوص مؤلفه «اجتماعی‌فرهنگی»، بوم‌گردی نقش بارزی را از نظر پاسخ‌دهندگان در منطقه بوم‌گردی جنگل ابر شاهرود نداشته است. همچنین نتایج این تحقیق نشان می‌دهد از دیدگاه طیف‌های مختلف جامعه هدف، بوم‌گردی می‌تواند تأثیر مختلف و متنوع و با درجات اهمیت متفاوت در گردشگری (در سطح اشتغال‌زایی، سطح درآمد و رونق‌بخشی) داشته باشد.

بحث

بنابراین، می‌توان بیان داشت توسعه بوم‌گردی باید براساس اصول پایداری- برابری اجتماعی، کارآیی اقتصادی و پایداری محیط‌زیست باشد. بوم‌گردی پایدار مزایای آن را به حداکثر رسانده و نیز تأثیرات منفی بر جامعه را به حداقل می‌رساند. مقایسه نتایج این تحقیق با تحقیقات پیشین نشان می‌دهد تحقیقات Ma و همکاران (۲۰۱۹)، Lonn و همکاران (۲۰۱۸)، حبیبی و همکاران (۲۰۱۸)، عنابستانی و همکاران (۱۳۹۷)، روشنعلی و ریاحی (۱۳۹۶) و Hunt و همکاران (۲۰۱۴) با این تحقیق (در حوزه اشتغال‌زایی و سطح درآمد) همسو است و بر این موضوع تأکید دارند که بوم‌گردی سبب افزایش اشتغال شده است. همچنین در مقایسه با تحقیق سینمن (۲۰۱۲) بوم‌گردی سبب اشتغال‌زایی و بهبود رفاه اجتماعی افراد می‌شود، اما اینکه آیا بوم‌گردی تأثیر با اهمیتی بر سطح درآمد منطقه بوم‌گردی دارد، نتایج تحقیق مشابه با تحقیق Monterrubio (۲۰۱۳) نشان می‌دهد ویژگی‌های اشتغال این نوع گردشگری، ایجاد مشاغل با دستمزد پایین و فصلی خواهد بود و با آنکه آمار اشتغال افزایش می‌یابد اما لزوماً بر سطح درآمد منطقه تأثیر با اهمیتی ندارد. نکته مهم دیگر در این تحقیق توجه به ظرفیت‌های گردشگری در شهرها و روستاها است با آنکه ایران توانایی بالای جذب گردشگران داخلی و خارجی را دارد (رضایی و غنا، ۱۳۹۸)،

References

- Anabestani, A.A., Giyahi, H., & Javanshiri, M. (2018). An Analysis of the Effects of Establishing Ecotourism Residence on Development of Rural Settlements (A Case Study of Radakan Village, Chenaran County). *Journal of Spatial planning*, 8(2), 1-25.
- Anbarloo, M., & Haraeni, M. (2016). Entrepreneurial Position in Sustainable Development of Rural Settlements. 5th Iranian Islamic Model of Progress Conference, Basic pattern of progress, 'Sabzevar', Iran, 1-15.
- Aydin, O. (2016). Tourism Income of Turkey: A Panel Data Approach. *Procedia Economics and Finance*, 38, 245-256.
- Basmanji, B., & Heydari, R. (2012). Investigating the Relationship between Sustainable Tourism Development with Social Security and Investment. *Journal of East Azarbaijan police knowledge*, 2(7), 83-102.
- Cobbinah, P. B., Amenuvor, D., Black, R., & Peprah, C. (2017). Ecotourism in the Kakum Conservation Area, Ghana: Local politics, practice and outcome. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 20(5), 34-44.
- Ezatpanah, B., Nakhaei, M., & Khodadad, M. (2014). Feasibility of Ecotourism Development in Aliabad Katol City by GIS and SWOT Model. First National Conference on Advances and Challenges in Science, Engineering and Technology. Kharazmi Institute of Science and Technology, Shiraz, 44-58.
- Faraji Rad, A.R., & Ehsani, A. (2011). Study of Indigenous Cluster Experiences to Make a Model for Expanding Local Network in Gramer and Shibderaz Villages. *Journal of Sarzamin*, 8(30), 63-77.
- Ghasemi, M. (2017). The Effect of Ecotourism on Sustainable Tourism and Rural Businesses (A Case Study of Turan Area). Thesis for Degree of Master of tourism development planning, Semnan university, Faculty of tourism.
- Giampiccoli, A., & Kalis, J. H., (2012). Tourism, Food, and Culture: Community-Based Tourism, Local Food, and Community Development in Mpondoland. *Culture, Agriculture, Food and Environment*, 34(2), 101-23.
- Giannakis, E. (2014). The Role of Rural Tourism on the Development of Rural Areas: The Case of Cyprus. *Romanian Journal of Regional Science*, 8(1), 38-53.
- Habibi, F., Rahmati, M., & Karimi, A. (2018). Contribution of tourism to economic growth in Iran's Provinces: GDM approach. *Future Business Journal*, 4(2), 261-71.
- Hsu, PhH. (2019). Economic impact of wetland ecotourism: An empirical study of Taiwan's Cigu Lagoon area. *Tourism Management Perspectives*, 29(8), 31-40.
- Hunt, C.A., Durham, W.H., & Honeyd, M. (2014). Can ecotourism deliver real economic, social, and environmental benefits? A study of the Osa Peninsula, Costa Rica. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(5), 339-57.
- Koki, J.N. (2017). Contribution of Ecotourism towards Sustainable Livelihood of the Communities Living on Wasini Island, Kwale County, Kenya. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 5(3), 106-25.
- Li, H., Li Chen, J., Gang Li, G., & Goh, C. (2016). Tourism and regional income inequality: Evidence from China. *Annals of Tourism Research*, 58, 81-99.
- Lonn, P., Mizoue, N., Ota, T., Kajisa, T., & Yoshida, Sh. (2018). Evaluating the Contribution of Community-based Ecotourism (CBET) to Household Income and Livelihood Changes: A Case Study of the Chambok CBET Program in Cambodia. *Ecological Economics*, 151(18), 62-69.
- Ma, B., Cai, Zh., Zheng, J., & Wen, Y. (2019). Conservation, ecotourism, poverty, and income inequality, A case study of nature reserves in Qinling, China. *World Development*, 115(19), 236-44.
- Mirzadeh Kohshahi, M., & Dehghani, O. (2015). The role of Bandar Abbas Eco-tourism potential in attracting tourists. *Cultural Research Letter of Hormozgan*, 11(2), 6-24.
- Monterrubio, C. (2013). Characterisation of ecotourism employment in a developing world destination. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 11(1), 54-65.
- Ocampo, L., Ebisa, J.A., Ombe, J., & Escoto, M.G. (2018). Sustainable ecotourism indicators with fuzzy Delphi method—A Philippine perspective. *Ecological Indicators*, 93, 874-888.

- Rebecca, Ch., Rose, B., & Bor, T., (2015). Eco-Lodges, a Future for Sustainable Tourism in Kenya. *Journal of Tourism, Hospitality and Sports*, 8(3), 37-41.
- Rezaee, N., & Ghana, E. (2019). Causes of Failure of Urban Management in Urban Tourism Development (Case Study: Tehran). *Tour Research*, 1(2), 64-75.
- Rijal, K., & Sapkota, R.P. (2015). Role of ecotourism in environmental conservation and socioeconomic development in Annapurna conservation area, Nepal. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 22(3), 251-8.
- Rodrigues, A.I. (2015). Tourism engineering, destination marketing and communication. why? Working paper, University of Strathclyde, Glasgow.
- Roshanali, M., & Ryahi, V. (2017). The Role of Ecotourism in Rural Economic Development (Case Study: Panjhzare village of Behshahr City), *Journal of Tourism Space*, 7 (25), 51-65.
- Safaepour, M., Damanbagh, S., Tahery, H., & Razmgir, F. (2013). The Role of Tourism on Rural Economy Case Study: Banzarde Rural district in Dalaho city. *Journal of Rural Research*, 5(2), 423-44.
- Saraei, M.H., & Ghasemi, N. (2014). Investigating the tourism and tourism status of Varzaneh city. The First International Scientific-Strategic Conference on Tourism Development of the Islamic Republic of Iran, Challenges and perspectives. Institute for Tourism, Mashhad, 24-40.
- Snyman, S. (2014). The impact of ecotourism employment on rural household incomes and social welfare in six southern African countries. *Tourism and Hospitality Research*, 14(1-2), 37-52.
- Snyman, S. L. (2012). The role of tourism employment in poverty reduction and community perceptions of conservation and tourism in southern Africa. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(3), 395-416.
- Stone, M.T., & Rogerson, C.M., (2011). Community-based natural resource management and tourism: Nata bird sanctuary, Botswana. *Tourism Review International*, 15(1-2), 159-69.
- Tavalaei, S. (2006). Ecotourism with Emphasis on Tourist Attractions in Golestan Province. *Journal of Geographical Research*, 38(58), 113-8.
- The International Ecotourism Society (TIES). (2015). The definition (Online). Available: <http://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism>.
- Tseng, M.L., Lin, Ch., Remen Lin, Ch.W., Wu, K.J., & Sriphon, Th. (2019). Ecotourism development in Thailand: community participation leads to the value of attractions using linguistic preferences. *Journal of Cleaner Production*, 231(19), 1319-29.
- Walter, P., Regmi, K.D., & Khanal, P.R. (2018). Host learning in community-based ecotourism in Nepal: The case of Sirubari and Ghalegaun homestays. *Tourism Management Perspectives*, 26(7), 49-58.
- Yang, Y., Liu, Z., & Qi, Q. (2014). Domestic tourism demand of urban and rural residents in China: Does relative income matter?. *Tourism Management*, 40, 193-202.
- Zegeye, H. (2016). Roles of tourism/ecotourism in conservation and development in Ethiopia. *Journal of tourism, hospitality and sports*, 22(4), 55-67.

